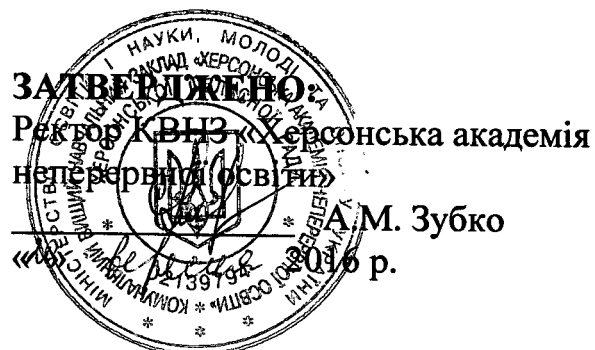

**КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХЕРСОНСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

**ПРОГРАМА КУРСУ ЗА ВИБОРОМ
«ЕКОНОМІКА РІДНОГО КРАЮ»
для учнів 7 класу**

Укладач:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики викладання
природничо-математичних та технологічних дисциплін
Філончук З.В.

ХЕРСОН 2016

Обговорено

на засіданні кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних та технологічних дисциплін

(Протокол №7 від 19 вересня 2016 р.)

Схвалено

на засіданні вченої ради КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради

(Протокол № 5 від 20 вересня 2016 р.)

Рецензенти:

Пилипенко І.О. – доктор географічних наук, декан факультету біології, географії і екології Херсонського державного університету

Кундис Т.П. – спеціаліст вищої категорії, учитель географії Херсонського загальноосвітнього навчально-виховного комплексу №48 Херсонської міської ради

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Відповідно до наказу управління освіти і науки Херсонської обласної державної адміністрації від 14 липня 2016 року № 209 «Про робочі навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів та структуру 2016-2017 навчального року», у 7-му класі загальноосвітніх навчальних закладів рекомендовано викладання курсу «Економіка рідного краю» за рахунок регіонального компоненту варіативної складової робочих навчальних планів.

Поняття «економіка» у наш час вживається у таких основних значеннях: народне господарство певної країни загалом або окрема його сфера, галузь; господарство окремого району, регіону, країни, групи країн або всього світу; певна сукупність економічних відносин між людьми, яка утворюється в процесі господарської діяльності; наукова дисципліна, певна система економічних наук, яка вивчає закони та закономірності господарської діяльності людей, розвиток певних економічних систем.

У програмі курсу «Економіка рідного краю» поняття «економіка» уживається у значенні «господарство». Зміст курсу відображає особливості формування та сучасний стан господарського комплексу Херсонської області.

Головна мета курсу – дати учням знання про особливості формування та функціонування економіки Херсонської області, розвиток і розміщення економічних об'єктів, міжнародне співробітництво в різних сферах. Разом з тим цей курс передбачає реалізацію певної економіко-географічної складової змісту, тобто має інтегративний характер.

Основними завданнями курсу є:

- надання знань учням про господарський потенціал рідного краю, рівень розвитку та розміщення окремих галузей економіки; визначення місця області в економіці України за певними економічними показниками;

- розвиток пізнавального інтересу учнів до соціально-економічних об'єктів рідного краю, їх творчої уяви і критичного мислення, вміння працювати з краєзнавчими джерелами;
- виховання патріотизму та любові до рідного краю;
- формування особистої відповідальності за долю держави та рідного краю, активної життєвої позиції.

У результаті реалізації окреслених завдань в учнів мають формуватися навчально-пізнавальна, громадянська, інформаційна, картографічна, комунікативна, загальнокультурна компетенції.

Курс викладається у 7-му класі паралельно з вивченням базового курсу «Материка та океани» за рахунок регіонального компоненту варіативної складової робочих навчальних планів.

Головною метою вивчення базового курсу географії у 7-му класі є формування географічних знань про природу материків та океанів, їх цілісність і диференціацію, про населення та його життєдіяльність у різних природних умовах. Курс дає первинні поняття про політичну карту, населення та види його господарської діяльності, екологічні виклики людства.

Відповідно у курсі «Економіка рідного краю» учні оволодівають основними поняттями економіки, соціальної та економічної географії, набувають певних умінь у роботі з різними джерелами географічної та краєзнавчої інформації.

Запропонована програма включає п'ять розділів: «Херсонщина на карті України», «Природні умови і ресурси Херсонської області», «Населення рідного краю», «Господарство рідного краю», «Людина, економіка і природа». Вивчення кожного з них покликане розв'язати цілий спектр завдань.

Вступ дозволить відповісти на питання, що вивчає курс «Економіка рідного краю»; яке значення має поняття «економіка»; що таке господарство

та які його основні компоненти; що належить до джерел краєзнавчої економічної інформації.

Вивчення першого розділу спрямоване на досягнення цілого комплексу цілей. Серед них – вміння визначати і пояснювати особливості географічного положення Херсонської області, її адміністративно-територіального устрою. Значне місце у тематиці відведено розкриттю історії формування території області, сучасних змін у адміністративно-територіальному поділі.

Другий розділ включає теми, які розкривають роль природних умов території у розвитку її економіки, сутність та склад природно-ресурсного потенціалу області. Особлива увага приділяється характеристиці окремих видів природних умов і природних ресурсів Херсонської області, поясненню їх впливу на господарську діяльність людини.

Вивчення третього розділу сприятиме розумінню процесів, які відбуваються у демографічній ситуації в області; вмінню визначати взаємозв'язок між історією заселення краю та його господарським освоєнням; доводити власну думку з окремих проблем оцінки зайнятості населення у Херсонській області, що є основою для усвідомленого вибору професії в майбутньому.

Вивчення тем, які входять до розділу «Господарство рідного краю», дозволить виявити особливості економічного розвитку Херсонщини з точки зору її місця у державній економіці, можливості використання досвіду інших регіонів і країн для власного економічного зростання. Зміст розділу дозволяє сформувати такі важливі вміння, як орієнтація у широкому спектрі різноманітних фактів і явищ соціально-економічного життя області; аналіз основних тенденцій і проблем розвитку сучасної економіки рідного краю.

Завершується вивчення курсу розглядом проблем взаємодії людини і природи, оцінкою значення охорони навколишнього середовища для життя людей у своєму краї.

Курс може викладатися за варіантами, які передбачають різну кількість годин на вивчення предмета. Так, за варіантом А на вивчення курсу

відводиться 35 (1 година на тиждень) годин, за варіантом Б – 17 годин (0,5 години на тиждень). Ці години розподіляються відповідно до навчального плану, яким користується навчальний заклад. Запланований резерв часу становить 4 години.

Практичною складовою програми передбачено 2 екскурсії, 8 практичних робіт і 7 досліджень, оцінювання яких відбувається відповідно до загальних вимог. Усі ці форми роботи спрямовані на формування економіко-географічних компетенцій учнів, розвиток їх творчого потенціалу, формування навичок роботи з джерелами краєзнавчої інформації.

Запропонований у програмі розподіл годин за розділами і темами є орієнтовним. Резервну частину навчального часу учитель може використати на свій розсуд із метою більш глибокого вивчення певного навчального матеріалу з урахуванням навчальних можливостей та запитів учнів конкретного класу.

Навчально-тематичний план

№	Тема	Кількість годин	
		Варіанти	
		А	В
1.	ВСТУП. Що вивчає курс «Економіка рідного краю».	1	1
	РОЗДІЛ I. ХЕРСОНЩИНА НА КАРТІ УКРАЇНИ	3	2
1.	Географічне положення Херсонської області. <i>Практична робота №1.</i> Позначення на контурній карті об'єктів, що визначають особливості географічного положення Херсонської області.	1	1
2.	Історія формування сучасної території Херсонської області. Адміністративно-територіальний поділ. <i>Практична робота №2.</i> Позначення на контурній карті адміністративних районів Херсонської області.	2	1
	РОЗДІЛ II. ПРИРОДНІ УМОВИ І РЕСУРСИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	5	2
1.	Природні умови Херсонської області: загальна характеристика.	2	1
2.	Природні ресурси рідного краю. <i>Дослідження.</i> Природні особливості рідного краю у географічних назвах.	3	1
	РОЗДІЛ III. НАСЕЛЕННЯ РІДНОГО КРАЮ	4	2
1.	Населення. Історія заселення рідного краю. <i>Практична робота №3.</i> Види господарської діяльності населення у назвах населених пунктів Херсонщини. <i>Екскурсія.</i> Вулиця, на якій живу (економічний аспект).	2	1
2.	Зайнятість населення. Професії мого краю. <i>Дослідження.</i> Професії мого роду.	2	1
	РОЗДІЛ IV. ГОСПОДАРСТВО РІДНОГО КРАЮ	15	7
1.	Господарство. Структура господарства.	1	1
2.	Промисловість. Головні галузі промисловості Херсонщини. <i>Практична робота №4.</i> Що потрібно для будівництва судна (складання схеми міжгалузевих зв'язків галузі промисловості). <i>Практична робота №5.</i> Позначення на контурній карті Херсонської області промислових центрів. <i>Дослідження.</i> Історія торгівельних марок Херсонщини.	4	2
3.	Сільське господарство Херсонщини. <i>Практична робота №6.</i> Позначення на контурній карті Херсонської області районів вирощування основних сільськогосподарських культур. <i>Дослідження.</i> Історія підприємництва у Таврійському краї. <i>Екскурсія.</i> У гості до фермера.	3	1
4.	Транспорт та основні шляхи сполучення. Міжнародні транспортні коридори. <i>Практична робота №7.</i> Позначення на контурній карті Херсонської області основних шляхів сполучення. Вибір оптимального шляху сполучення між районними центрами області. <i>Дослідження.</i> Транспортні історичні дороги: шлях «із варяг у греки», Соляний шлях, Великий Шовковий шлях.	2	1
5.	Сфера послуг. Розвиток туризму на Херсонщині.	3	1

	<i>Практична робота №8.</i> Позначення на контурній карті Херсонської області основних об'єктів зеленого туризму. <i>Дослідження.</i> Я – власник «зеленої садиби».		
6.	Зовнішні економічні зв'язки.	2	1
	РОЗДІЛ IV. ЛЮДИНА, ЕКОНОМІКА І ПРИРОДА	3	2
1.	Взаємодія людини і природи. Негативні наслідки господарської діяльності людини.	1	1
2.	Охорона природи. <i>Дослідження.</i> Як зміни клімату вплинули на ваше життя?	2	1
	Резерв часу.	4	1
	Разом годин	35	17

**Календарно-тематичний план
35 год. (1 год. на тиждень)**

№	Тема уроку	Год.	Дата
1.	ВСТУП (1 год.). Що вивчає курс «Економіка рідного краю».	1	
	РОЗДІЛ I. ХЕРСОНЩИНА НА КАРТІ УКРАЇНИ (3 год.)		
	Тема 1. Географічне положення Херсонської області (1 год.).		
2.	Географічне положення Херсонської області. <i>Практична робота №1.</i> Позначення на контурній карті об'єктів, що визначають особливості географічного положення Херсонської області.	1	
	Тема 2. Історія формування сучасної території Херсонської області. Адміністративно-територіальний поділ (2 год.).		
3.	Історія формування сучасної території Херсонської області.	1	
4.	Адміністративно-територіальний поділ. Перша об'єднана територіальна громада на Херсонщині. <i>Практична робота №2.</i> Позначення на контурній карті адміністративних районів Херсонської області.	1	
	РОЗДІЛ II. ПРИРОДНІ УМОВИ І РЕСУРСИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (5 год.)		
	Тема 1. Природні умови Херсонської області: загальна характеристика (2 год.).		
5.	Поняття «природні умови». Основні компоненти природних умов. Рельєф та геологічні особливості території.	1	
6.	Природно-кліматичні та гідрологічні особливості Херсонщини. Вплив природних умов на господарську діяльність людини.	1	
	Тема 2. Природні ресурси рідного краю (3 год.)		
7.	Мінеральні, водні, земельні ресурси Херсонської області: сучасний стан та проблеми використання.	1	
8.	Лісові та природні рекреаційні ресурси рідного краю: сучасний стан та проблеми використання.	1	
9.	Наслідки нераціонального використання природних ресурсів. <i>Дослідження.</i> Природні особливості рідного краю у географічних назвах.	1	

РОЗДІЛ III. НАСЕЛЕННЯ РІДНОГО КРАЮ (4 год.)			
Тема 1. Населення. Історія заселення рідного краю (2 год.).			
10	Населення Херсонської області. Динаміка чисельності населення. Історія заселення рідного краю. <i>Практична робота №3.</i> Види господарської діяльності населення у назвах населених пунктів рідного краю.	1	
11	Населенні пункти області. <i>Експурсія.</i> Вулиця, на якій живу (економічний аспект).	1	
Тема 2. Зайнятість населення. Професії мого краю (2 год.).			
12	Зайнятість населення. Чисельність зайнятих за видами економічної діяльності. Проблема зайнятості населення.	1	
13	Професії мого краю. Популярні і затребувані професії в Україні та в області. <i>Дослідження.</i> Професії мого роду.	1	
РОЗДІЛ IV. ГОСПОДАРСТВО РІДНОГО КРАЮ (15 год.)			
Тема 1. Господарство. Структура господарства (1 год.)			
14	Господарство рідного краю, структура господарства. Галузі господарства. Відомі підприємства (установи) рідного краю.	1	
Тема 2. Промисловість. Головні галузі промисловості Херсонщини (4 год.)			
15	Суднобудування як пріоритетна галузь машинобудування Херсонщини. З історії розвитку суднобудування в області. <i>Практична робота №4.</i> Що потрібно для будівництва судна (складання схеми міжгалузевих зв'язків галузі промисловості).	1	
16	Машинобудування. Херсонський машинобудівний завод. <i>Практична робота №5.</i> Позначення на контурній карті Херсонської області промислових центрів.	1	
17	Інші галузі промисловості. Херсонський механічний завод. ТОВ «Дунапак Таврія».	1	
18	Харчова промисловість. Провідні підприємства галузі. <i>Дослідження.</i> Історія торговельних марок Херсонщини.	1	
Тема 3. Сільське господарство Херсонщини (3 год.)			
19	Сільське господарство Херсонщини. Структура земельних угідь. Проблема штучного зрошення сільськогосподарських земель. Науково-технічна та інформаційно-консультаційна підтримка. <i>Дослідження.</i> Історія підприємництва у Таврійському краї.	1	
20	Рослинництво як провідна галузь сільського господарства області. Інвестиції у розвиток галузі. <i>Практична робота №6.</i> Позначення на контурній карті Херсонської області районів вирощування основних сільськогосподарських культур.	1	
21	Тваринництво. Здобутки дослідного господарства «Асканійське». Фермерство на Херсонщині. <i>Експурсія.</i> У гості до фермера.	1	
Тема 4. Транспорт та основні шляхи сполучення. Міжнародні транспортні коридори (2 год.).			
22	Транспорт та основні шляхи сполучення. Херсонський морський порт – найстаріший порт України. Антонівський міст. <i>Практична робота №7.</i> Позначення на контурній карті Херсонської області основних шляхів сполучення. Вибір оптимального шляху сполучення між районними центрами області.	1	
23	Міжнародні транспортні коридори. Перспективи розвитку транспортного комплексу Херсонщини. Компанія «Green Team». <i>Дослідження.</i> Транспортні історичні дороги: шлях «із варяг у греки»,	1	

	Соляний шлях, Великий Шовковий шлях.		
	Тема 5. Сфера послуг. Розвиток туризму на Херсонщині (3 год.)		
24	Сфера послуг. Освіта і наука: головні освітні та наукові заклади й установи. Культура і спорт: основні заклади та об'єкти.	1	
25	Охорона здоров'я і курортне господарство: основні заклади та оздоровниці. Розвиток туризму на Херсонщині. <i>Практична робота №8.</i> Позначення на контурній карті Херсонської області основних об'єктів зеленого туризму.	1	
26	Розвиток туризму на Херсонщині. <i>Дослідження.</i> Я – власник «зеленої садиби».	1	
	Тема 6. Зовнішні економічні зв'язки (2 год.)		
27	Зовнішні економічні зв'язки. Зовнішня торгівля. Роль окремих підприємств Херсонщини у здійсненні зовнішньоторговельних операцій.	1	
28	Двостороннє співробітництво з іншими державами. Іноземні інвестиції.	1	
РОЗДІЛ IV. ЛЮДИНА, ЕКОНОМІКА І ПРИРОДА (3 год.)			
	Тема 1. Взаємодія людини і природи. Негативні наслідки господарської діяльності людини (1 год.)		
29	Негативні наслідки діяльності людини у Херсонській області.		
	Тема 2. Охорона природи (2 год.)		
30	Охорона навколишнього середовища. Природоохоронні об'єкти Херсонської області.	1	
31	Правила природоохоронної поведінки. <i>Дослідження.</i> Як зміни клімату вплинули на наше життя?	1	
	Резерв часу.	4	
	Разом годин	35	

Економіка рідного краю
Програма курсу за вибором
для учнів 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів
35 (17) годин

Кіль- сть год	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учня
1	<p>ВСТУП</p> <p>Зміст поняття «економіка»: основні значення. Що вивчається в курсі «Економіка рідного краю».</p> <p>Джерела знань про економіку області: статистичні звіти, карти й атласи, довідники, енциклопедії, місцеві газети, Інтернет-ресурси, краєзнавчі музеї, екскурсії.</p>	<p>Учень:</p> <p>знає сутність поняття «економіка»;</p> <p>називає об'єкти вивчення курсу;</p> <p>наводить приклади сайтів як джерел інформації про розвиток економіки області;</p> <p>характеризує джерела знань про економіку рідного краю;</p> <p>вміє обирати джерела краєзнавчої інформації та користуватися ними;</p> <p>оцінює значення знань про рідний край для себе і місцевої громади, суспільства в цілому.</p>
3	РОЗДІЛ I. ХЕРСОНЩИНА НА КАРТІ УКРАЇНИ	
1	<p>Тема 1. Географічне положення Херсонської області. Географічне положення свого населеного пункту в області, Україні.</p> <p><i>Практична робота №1.</i></p> <p>Позначення на контурній карті об'єктів, що визначають особливості географічного положення Херсонської області.</p>	<p>Учень:</p> <p>знає сутність поняття «географічне положення»;</p> <p>ознаки адміністративної карти;</p> <p>називає і показує на карті адміністративні одиниці, з якими межує Херсонська область;</p> <p>характеризує географічне положення свого населеного пункту й області;</p> <p>пояснює вплив географічного положення на природні умови області;</p> <p>вміє визначати за картою відстані між об'єктами;</p> <p>оцінює географічне положення Херсонської області.</p>
2	<p>Тема 2. Історія формування сучасної території Херсонської області. Адміністративно-територіальний поділ. Адміністративна карта Херсонської області. Перша об'єднана територіальна громада на Херсонщині.</p> <p><i>Практична робота №2.</i> Позначення на контурній карті адміністративних районів Херсонської області.</p>	<p>Учень:</p> <p>знає сутність понять «топоніміка», «адміністративно-територіальний поділ»;</p> <p>наводить приклади географічних відомостей про адміністративний устрій краю у минулому; сучасних змін у</p>

		<p>адміністративно-територіальному поділу області; називає адміністративні одиниці, до складу яких входила територія сучасної Херсонщини; пояснює призначення адміністративно-територіального поділу; вміє працювати з адміністративною картою; оцінює значення географічних досліджень рідного краю для його пізнання.</p>
5	РОЗДІЛ II. ПРИРОДНІ УМОВИ І РЕСУРСИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
2	<p>Тема 1. Природні умови Херсонської області: загальна характеристика. Поняття «природні умови». Основні компоненти природних умов. Рельєф та геологічні особливості території. Природно-кліматичні та гідрологічні особливості Херсонщини. Вплив природних умов на господарську діяльність людини.</p>	<p>Учень: знає сутність поняття «природні умови»; показує на карті форми рельєфу та водні об'єкти області; наводить приклади складових природних умов; вміє скласти характеристику природних умов області; пояснює вплив природних умов на господарську діяльність людини; оцінює вплив людини на оточуюче середовище.</p>
3	<p>Тема 2. Природні ресурси рідного краю. Мінеральні, водні, земельні, лісові, природні рекреаційні ресурси: сучасний стан та проблеми використання. Забезпеченість окремих районів області природними ресурсами. Наслідки нераціонального використання природних ресурсів.</p> <p><i>Дослідження.</i> Природні особливості рідного краю у географічних назвах.</p>	<p>Учень: знає сутність поняття «природні ресурси»; називає основні складові природних ресурсів рідного краю; наводить приклади використання природних ресурсів; характеризує природні ресурси своєї місцевості; порівнює забезпеченість окремих районів області природними ресурсами; пояснює наслідки нераціонального використання природних ресурсів; оцінює вплив природних ресурсів на господарську діяльність людини.</p>

4	РОЗДІЛ III. НАСЕЛЕННЯ РІДНОГО КРАЮ	
2	<p>Тема 1. Населення. Динаміка чисельності населення в області. Історія заселення рідного краю. Населенні пункти області.</p> <p><i>Практична робота №3.</i> Види господарської діяльності населення у назвах населених пунктів рідного краю.</p> <p><i>Екскурсія</i> Вулиця, на якій живу (економічний аспект).</p>	<p>Учень: називає кількість населення свого населеного пункту, своєї області, України, імена видатних земляків-підприємців; показує на карті свій населений пункт, обласний центр та інші міста своєї області; розрізняє міські і сільські населені пункти; характеризує населення свого населеного пункту; порівнює спосіб життя населення у міській та сільській місцевості; оцінює роль підприємництва у господарському освоєнні краю.</p>
2	<p>Тема 2. Зайнятість населення. Професії мого краю. Чисельність зайнятих за видами економічної діяльності. Проблема зайнятості населення. Популярні і затребувані професії в Україні та в області.</p> <p><i>Дослідження.</i> Професії мого роду.</p>	<p>Учень: знає сутність поняття «зайнятість населення»; називає число зайнятих у господарському комплексі області; показує на карті райони з найбільшою та найменшою чисельністю зайнятих; характеризує зайнятість населення області та свого міста (району) за видами економічної діяльності; порівнює чисельність зайнятих за районами; оцінює важливість правильного вибору професії для подальшого життя.</p>
15	РОЗДІЛ IV. ГОСПОДАРСТВО РІДНОГО КРАЮ	
1	<p>Тема 1. Господарство рідного краю, структура господарства. Місце Херсонської області у господарському комплексі України. Галузі господарства. Відомі підприємства (установи) рідного краю.</p>	<p>Учень: розуміє поняття «господарська діяльність», «види господарської діяльності»; називає сучасні види господарської діяльності; наводить приклади промислових та інших підприємств і установ свого населеного пункту, району; розрізняє підприємства, заклади та установи різних</p>

		сфер господарської діяльності; порівнює місце Херсонської області у господарському комплексі України з іншими областями; оцінює значення природних багатств для розвитку господарства краю.
4	<p>Тема 2. Промисловість. Головні галузі промисловості Херсонщини: особливості економічного призначення промислової продукції, ресурсна база, особливості виробничого процесу та характер праці (професії галузі), міжгалузеві зв'язки, основні тенденції розвитку. Машинобудування. Суднобудування як пріоритетна галузь машинобудування Херсонщини. З історії розвитку суднобудування в області. Херсонський завод «Паллада» - унікальне суднобудівне підприємство. ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод» як провідне підприємство з виробництва сільськогосподарської техніки. «Херсонський індустріальний парк» як інноваційна форма організації виробництва.</p> <p>Ливарне виробництво чорних і кольорових металів у Херсоні: Херсонський механічний завод. Целюлозно-паперова промисловість: ТОВ «Дунапак Таврія».</p> <p>Харчова промисловість. Провідні підприємства галузі: компанія «Чумак», завод «Данон Дніпро» та інші. Виноробство як традиційна галузь господарства у нашому краї. Агрофірма «Білозерський». Історія коньяку «Таврія».</p> <p>Практична робота №4. Що потрібно для будівництва судна (складання схеми міжгалузевих зв'язків галузі промисловості).</p> <p>Практична робота №5. Позначення на контурній карті Херсонської області промислових центрів.</p> <p>Дослідження. Історія торгівельних марок Херсонщини.</p>	<p>Учень: розуміє сутність понять «промисловість», «галузь промисловості»; називає головні галузі промисловості та відомі підприємства області; показує на карті області головні промислові центри; розрізняє відомі торгівельні марки Херсонщини; характеризує окремі галузі промисловості; порівнює райони за рівнем розвитку промисловості; порівнює особливості виробничого процесу та характер праці у різних галузях промисловості; оцінює роль промисловості у розвитку господарства регіону.</p>
3	<p>Тема 3. Сільське господарство Херсонщини. Структура земельних угідь. Проблема штучного зрошення сільськогосподарських земель. Науково-технічна та інформаційно-консультаційна підтримка розвитку сільського господарства (як приклад, єдиний в Україні Інститут рису Національної Академії аграрних наук України). Фермерство на Херсонщині. Інвестиції у розвиток галузі.</p> <p>Рослинництво як провідна галузь сільського господарства області. Географія зернових</p>	<p>Учень: знає структуру земельних угідь рідного краю; розуміє поняття «сільське господарство», «галузі сільського господарства»; наводить приклади відомих фермерських господарств краю; показує на карті райони вирощування основних</p>

	<p>культур. Херсонщина як лідер у вирощуванні овочів і баштанних культур. Тваринництво. Здобутки дослідного господарства «Асканійське».</p> <p>Практична робота №6. Позначення на контурній карті Херсонської області районів вирощування основних сільськогосподарських культур.</p> <p>Дослідження Історія підприємництва у Таврійському краї. Екскурсія. У гості до фермера.</p>	<p>культур; розрізняє підприємства різних форм власності; характеризує галузі сільськогосподарства області; порівнює райони області за рівнем розвитку галузі; оцінює значення природних умов для розвитку сільського господарства рідного краю.</p>
2	<p>Тема 4. Транспорт та основні шляхи сполучення. Міжнародні транспортні коридори. Херсонський морський порт – найстаріший порт України. Антонівський міст. Перспективи розвитку транспортного комплексу Херсонщини. Компанія «Green Team».</p> <p>Практична робота №7. Позначення на контурній карті Херсонської області основних шляхів сполучення. Вибір оптимального шляху сполучення між районними центрами області.</p> <p>Дослідження. Транспортні історичні дороги: шлях «із варяг у греки», Соляний шлях, Великий Шовковий шлях.</p>	<p>Учень: називає галузі транспорту; розуміє поняття «міжнародні транспортні коридори»; наводить приклади основних шляхів сполучення свого краю та показує їх на карті; розповідає про важливі транспортні об'єкти краю; розрізняє види транспорту; вміє обрати зручний транспортний маршрут між населеними пунктами області; порівнює види транспорту для забезпечення потреб населення області; оцінює переваги різних видів транспорту.</p>
3	<p>Тема 5. Сфера послуг. Розвиток туризму на Херсонщині. Освіта і наука: головні освітні та наукові заклади й установи. Охорона здоров'я і курортне господарство: основні заклади та оздоровниці. Культура і спорт: основні заклади та об'єкти. Туризм: відомі природні та культурні пам'ятки, туристичні маршрути та центри Таврійського краю.</p> <p>Практична робота №8. Позначення на контурній карті Херсонської області основних об'єктів зеленого туризму.</p> <p>Дослідження. Я – власник «зеленої садиби».</p>	<p>Учень: називає галузі сфери послуг; розуміє поняття «сфера послуг»; наводить приклади основних об'єктів та установ сфери послуг; розповідає про природні та культурні пам'ятки краю; розрізняє галузі сфери послуг; вміє обрати необхідний заклад (установу) для реалізації певних проблем; порівнює розвиток сфери послуг у районах області за певними показниками; оцінює переваги розвитку туризму в різних районах області.</p>
2	<p>Тема 6. Зовнішні економічні зв'язки. Зовнішня торгівля. Роль окремих підприємств Херсонщини у здійсненні зовнішньоторговельних операцій. Двосторонні угоди між Херсонською областю та</p>	<p>Учень: розуміє поняття «зовнішні економічні зв'язки»; наводить приклади реалізації</p>

	окремими регіонами іноземних держав. Іноземні інвестиції.	зовнішніх економічних зв'язків; порівнює роль окремих підприємств області у здійсненні зовнішньоторговельних операцій; оцінює переваги іноземних інвестицій для розвитку економіки області.
3	РОЗДІЛ IV. ЛЮДИНА, ЕКОНОМІКА І ПРИРОДА	
1	Тема 1. Взаємодія людини і природи. Негативні наслідки діяльності людини: забруднення повітря, вод, ґрунтів, знищення рослинності, тваринного світу у рідному краї.	Учень: називає джерела забруднення повітря, вод, ґрунтів у своїй місцевості; наводить приклади негативного впливу діяльності людини на навколишнє середовище в області; порівнює екологічний стан різних районів області.
2	Тема 2. Охорона природи. Охорона навколишнього середовища: заходи, спрямовані на збереження природи. Природоохоронні об'єкти Херсонської області. Дослідження Як зміни клімату вплинули на наше життя?	Учень: називає природоохоронні об'єкти Херсонської області; розуміє поняття «охорона навколишнього середовища», «природоохоронні об'єкти»; показує на карті природоохоронні об'єкти області; вміє здійснювати елементарні заходи, спрямовані на збереження природи; характеризує заходи, необхідні для охорони природи у своїй місцевості; оцінює значення охорони навколишнього середовища для життя людей у своєму краї.
4	Резерв часу	

Список рекомендованої літератури для вчителя

Навчальні посібники

1. Водотика С.Г., Сінкевич Є.Г. Історія Херсонщини: Навчальний посібник. – Херсон: Айлант, 2003. – 202 с.
2. Географія Херсонщини: Навчальний посібник / Пилипенко І.О. (керівник), Мальчикова Д.С., Єрмакова С.Л., Руденко М.М., Грачова О.М., Козловець А.В., Саркісов А.Ю. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2007. – 221 с.
3. Етнічна карта півдня України (Соціокультурний та етнополітичний аспекти). Випуск 2. Херсонська область: посібник / за заг. ред. П.І. Надолішнього. – Одеса: Одеський філіал УАДУ; Астропринт, 1998. – 48 с.
4. Кваша С.В., Бойко В.М. Херсонська область. Природа, населення, господарство: Посібник. – Херсон: Айлант, 2004. – 82 с.
5. Коротецкий А.А. Летопись Херсона. – Херсон, 2003. – 283 с.

Довідкові видання

1. Кто есть кто в Херсонской области. 2004-2005 гг. 1700 биографий. Библиографический справочник / за ред. С.М. Сухопарова. – Херсон: Издательский Дом «СЛАЖ», 2005. – 524 с.
2. Нації і народності Херсонщини: минуле і сьогодення. Анотований науково-допоміжний архівно-бібліографічний покажчик. – Херсон: Айлант, 2013. – 242 с.
3. Орлова З.С., Ратнер И.Д. Из истории заселения Херсонщины: Краткий справ. – Херсон, 1993. – 128 с.
4. Путешествие по Херсонщине: Энциклопедия-путеводитель. – Херсон: Наддніпряночка, 2008. – 300 с.
5. Статистичний щорічник Херсонської області за 2012 рік / Голов. упр. статистики у Херсонській обл. – Херсон, 2013. – 499 с.
6. Тростянецкий А.С. История энергетики Херсонщины. – Херсон: «Наддніпряночка», 2005. – 112 с.
7. Херсонщина аграрна: Галузеве презентаційне видання / Автори-упорядники: Юрій Пашенко, Ольга Алеферко. – Херсон: Наддніпряночка, 2010. – 260 с.
8. Херсонщина. – Херсон: Видавництво «Наддніпрянська правда», 2004. – 201 с.
9. Херсонська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Гол. ред. кол. С.Г. Чорний. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2005. – 20 с.
10. Кто є хто на Херсонщині. Видатні земляки. Вип. 1 / упоряд. В.В. Болгов. – К., 2005. – 288 с.

Інші книги

1. Авдальян М.М. Збірка статей із краєзнавства / М.М. Авдальян. – Херсон: РПО, 2010. – 100 с.
2. Бойко Я.В. Заселение Южной Украины. Формирование этнического состава населения края: русские и украинцы (конец XVIII – нач. XXI

- в.). Етностатистический очерк. Выпуск 1. – Черкассы: «Вертикаль», 2007. – 48 с.
3. Видатні постаті таврійського краєзнавства: Матеріали обласних краєзнавчих читань (31 січня 2012 р., м. Херсон) / за заг. ред. З.В.Філончук. – Херсон: ХАНО, 2012. – 65 с.
 4. Горобець А.Я., Дорогань С.Б. Особливості топонімоутворення Новотроїцького району Херсонської області / А.Я. Горобець, С.Б. Дорогань. – Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2013. – 234 с.
 5. Каховка. Історія – сучасність. – Херсон: Видавництво «Наддніпряночка», 2007. – 116 с.
 6. Край південний – Олешія: краєзнавчий нарис / упоряд. Б. Прищепа, П. Прядка. – Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2009. – 146 с.
 7. Лиховид О.М. Скадовськ та скадовчани / О.М. Лиховид. – Скадовськ, 2005. – 320 с.
 8. Лиховид О.М. Джарилгацька затока / О.М. Лиховид. – Скадовськ, 2008. – 192 с.
 9. Лиховид О.М. Південні ворота України / О.М. Лиховид. – Скадовськ: АС, 2011. – 200 с.
 10. М.М. Авдальян – географ, історик, краєзнавець: Матеріали обласних краєзнавчих читань до 90-річчя від дня народження відомого краєзнавця М.М.Авдальяна (23 січня 2011 р., м.Херсон) / за заг. ред. З.В.Філончук. – Херсон: РІПО, 2011. – 79 с.
 11. Оленковський М.П. Сім історичних чудес Херсонщини / М.П. Оленковський. – Херсон, 2010. – 48 с.
 12. Оленковський М.П. Сім природних чудес Херсонщини / М.П. Оленковський. – Херсон, Айлант, 2009. – 48 с.
 13. Пихуля В.М. Геническ и геничане / В.М. Пихуля. – Геническ, 1995. – 84 с.
 14. Роль топоніміки у дослідженні рідного краю: матеріали ІІІ обласних краєзнавчих читань (31 січня 2013 р., м. Херсон) / за заг. ред. З.В.Філончук. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – 132 с.
 15. Харченко А.Г. Каланчак та його околиці. Історичний та географічний нарис / А.Г. Харченко – Херсон: Олді плюс, 2008. – 336 с.
 16. Херсонщина запрошує: Художній фотоальбом. – Херсон: Наддніпряночка, 2008. – 384 с.

Періодичні видання

1. 20 років незалежності: Херсонщина // Урядовий кур'єр. – 2011. – №147. – С.8-9.
2. Жупина А. Асканійське показує приклад / А. Жупина // Новий день. – 2016. – № 17. – С.1.
3. Кожем'яка О.Л. Наш край наприкінці XVIII-XIX ст. Німецькі колоністи-переселенці на землях степової України та Північного Приазов'я. 9 клас. / О.Л. Кожем'яка // Історія та правознавство. – 2011. – № 2. – С.25-31.

4. Николаев А. Херсонщина отличилась по урожайности сои / А. Николаев // Новий день. – 2016. – № 17. – С.4.
5. Піддубняк В., Жупина А. Високопробне золото Таврії / В. Піддубняк, А. Жупина // Новий день. – 2016. – № 29. – С.12.
6. Піддубняк В., Жупина А. Пошуки підказує клімат / В. Піддубняк, А. Жупина // Новий день. – 2016. – № 25. – С.5.
7. Піддубняк В. «Золоті яблука» степового краю / В. Піддубняк // Новий день. – 2016. – № 15. – С.6.
8. Піддубняк В. І пустеля не страшна / В. Піддубняк // Новий день. – 2016. – № 14. – С.1.
9. Савченко М. Херсонщина очікує рекордний врожай рису / М. Савченко // Новий день. – 2016. – № 31. – С.1.
10. Свиридова О.І. Край, де калина рубіном цвіте / О.І.Свиридова // Географія та економіка в сучасній школі. – 2012. – № 3. – С. 34-35.
11. Свиридова О.І. Позакласний краєзнавчий захід «Чи знаєш ти Голопристанщину?» / О.І.Свиридова // Географія та економіка в сучасній школі. – 2012. – № 3. – С. 36-37.
12. Смирнова О. Село з повноваженнями міста / О. Смирнова // Новий день. – 2016. – № 31. – С.31.
13. Тригуб С.Є. Рекреаційна привабливість нижньодніпровських плавнів. Туристсько-краєзнавча подорож / С.Є. Тригуб // Географія. – 2013. – № 7. – С.33-39.
14. Тучапська О. Визначні люди в історії Херсонщини / О. Тучапська // Джерела. – 2011. – № 1. – С.10-12.
15. Філончук З.В. Кам'яний літопис нашого міста (турнір краєзнавців) / З.В. Філончук // Джерела. – 2008. – №11-12. – С.9-12.
16. Філончук З.В. Краєзнавчий брейн-ринг «Моя Херсонщина» / З.В. Філончук // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2009. – №4. – С.14-17.
17. Філончук З.В. Наймолодша область в українському Причорномор'ї / З.В. Філончук // Географія та економіка в сучасній школі. – 2012. – № 3. – С. 32.
18. Херсонщина – слава таврійська земля // Позакласний час. – 2011. – № 4. – С.75-98.
19. Чернієнко Н. Таврійські самоцвіти. Краєзнавчий портрет Херсонщини / Н. Чернієнко, Ю. Чернієнко // Джерела. – 2009. – № 16. – С.11-13.
20. Яіцький А. Херсонщина така суперечлива / А. Яіцький // Новий день. – 2016. – № 22. – С.6.

Електронні ресурси

1. Головне управління статистики у Херсонській області [Електронний ресурс] : Режим доступу : www.ks.ukrstat.gov.ua. – назва з екрана.
2. Довідник компаній України [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://business-guide.com.ua/enterprises?o=580&v=46>
3. Історичний нарис та чинники формування транспортної системи Херсонської області [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine->

- world/941-istorichnij-naris-ta-chinniki-formuvannya-transportnoji-sistemi-khersonskoj-oblast. - назва з екрану.
4. Офіційний сайт Херсонської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://khoda.gov.ua/> - назва з екрану.
 5. Офіційний сайт міста Херсона [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.city.kherson.ua.> – назва з екрану.
 6. Офіційний сайт Херсонської торгово-промислової палати [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.tpp.ks.ua/golovna.html>. – назва з екрану.
 7. Флагмани промисловості Херсонщини: ТОВ «Дунапак Таврія» [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://khersonci.com.ua/public/17307-flagmani-promislovosti-khersonshchini-tov-dunapak-tavriya.html>. – назва з екрану.

Список рекомендованої літератури для учня

Навчальні посібники

1. Херсон – мій рідний дім. 5 клас: Навчальний посібник для годин спілкування / Маренчук О.М. (керівник) – Херсон: Наддніпряночка, 2011. – 56 с.
2. Херсон – мій рідний дім. 6 клас: Навчальний посібник для годин спілкування / Корж С.С. (керівник) – Херсон: Наддніпряночка, 2011. – 60 с.
3. Херсон – мій рідний дім. 7 клас: Навчальний посібник для годин спілкування / Колодяжна С.М. (керівник) – Херсон: Наддніпряночка, 2011. – 68 с.
4. Херсон – мій рідний дім. 8 клас: Навчальний посібник для годин спілкування / Бунчук О.А. (керівник) – Херсон: Наддніпряночка, 2011. – 68 с.

Інші книги

1. Алеферко С., Алеферко О. Херсон. Из прошлого в настоящее / С. Алеферко, О. Алеферко. – Херсон: Издательство «Наддніпряночка», 2010. – 156 с.
2. Горностаев Е. Улица Суворова. Суворовская. Нетленная летопись края / Е. Горностаев. – Херсон: Издательство «Надднепряночка», 2007. – 224 с.
3. Сквозь годы и судьбы. Современный Херсон: Фотокнига-гид / Авторы-составители: Ольга Алеферко, Сергей Алеферко. – Херсон: Наддніпряночка, 2008. – 240 с.
4. Скороход А. Херсон: вчера и сегодня. Сборник очерков / А. Скороход. – Херсон: Надднепряночка, 2008. – 252 с.
5. Сухопаров С.М. Улицы Херсона. Очерки / С.М. Сухопаров. – Херсон : Издательский Дом «СЛАЖ», 2002. – 160 с.
6. Сухопаров С.М. Старый Херсон Сергея Сильванского / С.М. Сухопаров. – Херсон: Издательский Дом «СЛАЖ», 2002. – 264 с.